

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr. 2020-05-2AB

Rīgā

2020. gada 30. novembrī

Nr. 6-6/31

Cēsu Audzināšanas iestāde nepilngadīgajiem
cain@iev.gov.lv

Ieslodzījuma vietu pārvalde
iev@iev.gov.lv

*Par bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu
Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem*

Tiesībsargs ir izskatījis pārbaudes lietu par bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu Cēsu Audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem (turpmāk – Iestāde).

Lietas izskatīšanas gaitā Tiesībsarga biroja pārstāvji apmeklēja Iestādi, veica pārrunas ar Iestādes darbiniekiem, iepazīnās ar atsevišķām bērnu personas lietām un sociālās rehabilitācijas lietām, kā arī veica pārrunas ar iestādē esošajiem bērniem un jauniešiem un veica bērnu un jauniešu anonīmu anketēšanu¹.

2020. gada 21. janvārī² Iestādē atradās 21 notiesātie, no kuriem 6 bija nepilngadīgi, un 17 apcietinātie, no kuriem 10 bija nepilngadīgi.

1. Nepilngadīgo personu izolēšana

1.1. Normatīvais regulējums

ANO Bērnu tiesību konvencijas 37. panta c) punkts noteic, ka ikvienam bērnam, kuram atņemta brīvība, tiek nodrošināta humāna izturēšanās un viņa cilvēciskās pašcieņas respektēšana, ievērojot attiecīgā vecuma personu vajadzības.

Savukārt ANO Bērnu tiesību konvencijas 40. panta pirmā daļa nosaka, ka dalībvalstis atzīst, ka ikvienam bērnam, kurš tiek turēts aizdomās, ir apsūdzēts vai atzīts par vainīgu noziedzīgā nodarījumā, ir tiesības uz tādu izturēšanos, kas atbilst bērna pašcieņai un savas vērtības apziņai, nostiprina viņā cieņu pret cilvēktiesībām un citu personu pamatbrīvībām.

¹ Anketēšana tika veikta izlases kārtā pēc absolūta brīvprātības principa.

² Kopumā Tiesībsarga biroja pārstāvji Iestādi apmeklēja 4 reizes 21.01.2020., 13.02.2020., 26.08.2020., 03.09.2020.

Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai standartu³ (turpmāk – CPT standarti) 128. punkts noteic, ka jebkāda veida nepilngadīgo izolācija ir pasākums, kas var apdraudēt viņa fizisko un/vai garīgo labklājību, un tādēļ būtu jāpiemēro tikai kā galējās nepieciešamības līdzeklis.

CPT standartos noteikts, ka izolācija kā disciplinārsods var tikt uzlikts uz ļoti īsu laiku, un nekādos apstākļos ne vairāk par trīs dienām. Ja nepilngadīgais ir pakļauts šādam pasākumam, viņam ir jānodrošina sociāli-izglītojošs atbalsts un atbilstošas saskarsmes iespējas. Veselības aprūpes darbiniekam ir jāapmeklē nepilngadīgais nekavējoties pēc ievietošanas, regulāri vismaz reizi dienā viņa ievietošanas laikā, kā arī jāsniedz atbilstoša medicīniskā palīdzība un ārstēšana.⁴

Attiecībā uz nepilngadīgo izolēšanu aizsardzības vai preventīvos nolūkos CPT atzīst, ka tas ir pieļaujams ārkārtīgi retos gadījumos, lai aizsargātu īpaši neaizsargātus nepilngadīgos vai novērstu nopietnus draudus iestādes drošībai, ar nosacījumu, ka nav absolūti nekādu citu risinājumu. Par katru šādu pasākumu būtu jāņem kompetentajai iestādei, pamatojoties uz skaidru procedūru, precizējot izolēšanas būtību, ilgumu, pamatu un nodrošinot regulāru pārskatīšanas procesu, kā arī iespēju nepilngadīgajam apstrīdēt lēmumu neatkarīgai iestādei. Nepilngadīgajam ir jānodrošina atbilstošas saskarsmes iespējas, kā arī veselības aprūpes darbiniekam katru dienu ir jāapmeklē nepilngadīgais (129. punkts)⁵.

ANO Bērnu tiesību komitejas 2019. gada 18. septembra Vispārējā komentārā Nr. 24 (2019) par bērnu tiesībām bērnu tiesvedības sistēmā (turpmāk - Vispārējais komentārs Nr. 24) noteikts, ka visos brīvības atņemšanas gadījumos visiem disciplinārajiem līdzekļiem jābūt saderīgiem ar nepilngadīgā pašcieņas saglabāšanu un institucionālās aprūpes pamatprincipiem; ir stingri jāaizliedz disciplināri pasākumi, kas ir pretrunā ANO Bērnu tiesību konvencijas 37. pantam, tostarp miesas sodi, ievietošana karcerī, noslēgta vai atsevišķa ieslodzīšana, un jebkurš cits sodīšanas veids, kas var radīt draudus attiecīgā bērna fiziskajai vai garīgajai veselībai vai labklājībai (95. paragrāfa (g) apakšpunkts).⁶

Vispārējā komentāra Nr. 24 95. paragrāfa (h) apakšpunkts nosaka, ka bērnu nedrīkst ievietot izolatorā. Jebkurai bērna nošķiršanai no citiem ir jābūt pēc iespējas īsākai un jāizmanto tikai kā pēdējais līdzeklis bērna vai citu cilvēku aizsardzībai. Ja tiek uzskatīts par nepieciešamu bērnu turēt atsevišķi, tas jādara atbilstoši apmācīta personāla klātbūtnē vai ciešā uzraudzībā, un jāreģistrē izolēšanas iemesli un ilgums.⁷

Saskaņā ar Sodū izpildes kodeksa 70. panta pirmās daļas 7. punktu par soda izciešanas režīma prasību pārkāpšanu notiesātos, kas sodu izcieš audzināšanas iestādēs nepilngadīgajiem, var ievietot disciplinārajā izolatorā līdz desmit diennaktīm.

Arī apcietinātos nepilngadīgos, pamatojoties uz Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 30. panta pirmās daļas 7. punktu, par izmeklēšanas cietumu iekšējās kārtības noteikumu pārkāpšanu ievieto soda izolatorā uz laiku līdz desmit diennaktīm.

³ Izraksts no CPT 24. vispārējā ziņojuma, publicēts 2015. gadā. CoE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT standarts, "Substantive" sections of the CPT's General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015 Pieejams: <https://rm.coe.int/1680696a9c>

⁴ Izraksts no CPT 24. vispārējā ziņojuma, 128. punkts. Pieejams: <https://rm.coe.int/1680696a9c>

⁵ Pieejams: <https://rm.coe.int/1680696a9c>

⁶ ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 24 (2019) par bērnu tiesībām bērnu tiesvedības sistēmā Pieejams: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>

⁷ Turpat.

1.2. *Faktiskā situācija*

Izsoles kārtībā, iepazīstoties ar bērnu personas lietām un bērniem piemērotajiem disciplinārsodiem, tika secināts, ka bērni par Iestādes iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumiem tiek izolēti uz laiku, kas atbilst Sodū izpildes kodeksā vai Apcietinājumā turēšanās kārtības likumā noteiktajam termiņam, bet nereti pārsniedz CPT rekomendētās 3 dienas un ir pretrunā ar ANO Bērnu tiesību komitejas norādīto, ka bērna izolēšana nedrīkst būt kā soda veids.

Vairāki notiesātie pauda viedokli, ka pēc viņu ieskatiem disciplinārsodi tiek piemēroti neobjektīvi (viņiem nesaprotami). Piemēram, kādam notiesātajam, kurš uz sporta nodarbību bija ieradies bez sporta tērpa, esot piemērots disciplinārsods - ievietošana disciplinārajā izolatorā uz 10 diennaktīm. Tāpat arī anonīmajās aptaujas anketās vairāki jaunieši pauda viedokli, ka ievietošana izolatorā, viņuprāt, notiek pārāk bieži un nepamatoti.

Tomēr, iepazīstoties ar bērnu personas lietām, tika secināts, ka kopumā katrs iekšējās kārtības pārkāpums tiek izvērtēts individuāli un ievietošana izolatorā notiek par būtiskiem disciplīnas pārkāpumiem. Tāpat arī jauniešiem tiek dota iespēja paskaidrot savu rīcību. Vienlaikus tika konstatēts, ka izolatorā pārsvarā nonāk vieni un tie paši jaunieši, kas savukārt liecina, ka minētais soda veids nesasniedz savu mērķi un jauniešus neattur no atkārtotiem disciplīnas pārkāpumiem. Nav noliedzams, ka Iestādē nonāk jaunieši ar sarežģītiem uzvedības modeļiem un viņiem ir nepieciešama speciālistu palīdzība, lai to mainītu. Līdz ar to, lai ievietošana izolatorā sniegtu vēlamu rezultātu un jauniešiem turpmāk nepārkāptu iekšējās kārtības noteikumus, būtiski ir, lai pavadītais laiks izolācijā būtu papildīts ar jēgpilniem pasākumiem un speciālistu konsultācijām (psihologs, psihoterapeits, sociālais darbinieks, sociālais pedagogs u.c.), kas palīdzētu jauniešiem izprast savas uzvedības cēloņus un attiecīgi to mainīt.

Turklāt no Dienas kārtības disciplinārajam un soda izolatoram⁸ izriet, ka bērniem, atrodoties izolatorā, netiek nodrošināta iespēja apmeklēt skolu, bet tikai izpildīt uzdotos skolas darbus.⁹ Arī šā iemesla dēļ izolēšana nav atbalstāma, jo tā var pasliktināt bērna sekmes un ierobežot bērna tiesības uz izglītību.

Lai arī nacionālais normatīvais regulējums šobrīd pieļauj bērnu ievietošanu disciplinārajā un sodu izolatorā uz laiku līdz 10 dienām, tomēr aicinu rūpīgi izvērtēt nepilngadīgo izolēšanas nepieciešamību, ilgumu un samērīgumu attiecībā uz bērna izdarīto pārkāpumu.

Informēju, ka attiecībā uz nepieciešamību veikt grozījumus normatīvajā regulējumā, lai noteiktu nepilngadīgo izolēšanas mērķi un samazinātu maksimālo ilgumu, tiesībsargs vērsīsies Tieslietu ministrijā.

2. Tiesības uz izglītību

2.1. *Tiesiskais regulējums*

Satversmes 112. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatzglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmā daļa noteic, ka valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām.

⁸ Apstiprināts ar Cēsu Audzināšanas iestādes nepilngadīgajiem 27.08.2019. rīkojumu Nr.19

⁹ Vienīgais laiks, kas paredzēts mācībām ir no plkst. 9.15. -12.00 "Brīvais laiks, laiks skolas mācību uzdevumu izpildei".

Savukārt saskaņā ar minētā panta otro daļu bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību.

Vispārējā komentāra Nr. 24 95. paragrāfa (c) apakšpunktā ANO Bērnu tiesību komiteja ir uzsvērusi, ka visos brīvības atņemšanas gadījumos ir jāievēro princips, ka ikvienam bērnam, ir tiesības uz izglītību, kura atbilst viņa vajadzībām un spējām un kura paredzēta, lai viņu sagatavotu iespējai atgriezties sabiedrībā; turklāt ikvienam bērnam, ja nepieciešams, ir jāsaņem profesionālā arodapmācība, kas varētu viņu sagatavot darba tirgum nākotnē.¹⁰

Arī CPT standartos ir uzsvērts, ka nepilngadīgajiem ieslodzītajiem visas dienas garumā jānodrošina pilna izglītības, sporta, profesionālā apmācība, atpūta un citas mērķtiecīgas ārpus kameras aktivitātes.¹¹

Saskaņā ar Sodu izpildes kodeksa 61.³ panta 1. punktu notiesātā iesaistīšana vispārējās, profesionālās un interešu izglītības programmās ir arī viens no notiesāto sociālās rehabilitācijas līdzekļiem.

2.1. Faktiskā situācija

Iestādē izglītības procesu nodrošina Cēsu 2. vakara maiņu vidusskola (turpmāk – Vidusskola), kurā ir licencētas piecas vispārējās izglītības programmas:

1. pamatizglītības programma (programmas kods 21011111);
2. speciālā pamatizglītības programma izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem (programmas kods 21015811);
3. speciālā pamatizglītības programma izglītojamajiem ar garīgās veselības traucējumiem (programmas kods 21015711);
4. speciālā pamatizglītības programma izglītojamajiem ar mācīšanās traucējumiem (programmas kods 21015611);
5. vispārējā vidējās izglītības profesionāli orientēta virziena programma (programmas kods 31014012).

Papildus Iestādē ievietotajiem bērniem un jauniešiem ir iespēja iesaistīties interešu izglītības apgūvē: mūzikas, dārzniecības, rokdarbu pulciņos.

Realizējot šīs programmas, Iestādē ievietotajiem jauniešiem tiek nodrošināta iespēja iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību. Iestādē šobrīd nav iespējams apgūt profesionālo vidējo izglītību un arodizglītību.

Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņēs 2015.-2020. gadam¹² ietvertās resocializācijas politikas vispārējais mērķis ir mazināt visus noziedzīgas uzvedības riskus brīvības atņemšanas soda izpildes laikā un pēc tā izciešanas, lai nodrošinātu cilvēka drošumspējas veicināšanu un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā, t. sk. darba tirgū. Lai sasniegtu minētajās pamatnostādņēs definēto resocializācijas politikas mērķi, viens no uzdevumiem ir nodrošināt izglītības vai profesijas apguvi brīvības atņemšanas soda

¹⁰ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 24 (2019) par bērnu tiesībām bērnu tiesvedības sistēmā Pieejams:<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsqIkirKQZL K2M58RF%2f5F0vEnG3QGKUxFivhToQfjGxYjV05tUAIgpOwHQJsFPdJXCiixFSrDRwow8HeKLLh8cgOw1SN6vJ%2bf0RPR9UMtGkA4>

¹¹ Izraksts no CPT 24. vispārējā ziņojuma, publicēts 2015. gadā. CoE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT standarts, "Substantive" sections of the CPT's General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015 107. punkts. Pieejams: <https://rm.coe.int/1680696a9c>

¹² Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojums Nr. 580 "Par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņēm 2015.–2020. gadam

izciešanas laikā, kā rezultātā bijušais notiesātais pēc atbrīvošanas no brīvības atņemšanas iestādes sāk darba meklējumus.¹³

Nenoliedzami iespēja apgūt profesiju, atrodoties Iestādē, ir nozīmīgs solis jauniešu resocializācijā un reintegrācijā. Īpaši ņemot vērā, ka nereti jaunieši Iestādi atstāj jau pēc pilngadības sasniegšanas un pēc atbrīvošanās viņiem ir jāuzsāk patstāvīga dzīve, tai skaitā jāuzsāk darba gaitas, lai pelnītu sev iztiku.

Tieši tādēļ valsts pienākums ir darīt visu iespējamo, lai palīdzētu jauniešiem, kuri nonākuši Iestādē, apgūt un izprast sabiedrības interesēm atbilstošu vērtību sistēmu, kā arī sniegt iespēju bērnam attīstīties un izglītoties atbilstoši viņa spējām, lai maksimāli atvieglotu viņa atgriešanos sabiedrībā un veicinātu viņa iekļaušanos darba tirgū, tādējādi mazinot riskus, ka jaunietis atkārtoti nonāks konfliktā ar likumu.

Lai arī valstī kā obligāta ir noteikta tikai pamatizglītības apguve, aicinu saprātīgā laika periodā rast risinājumu, lai Iestādē esošajiem jauniešiem, kuri objektīvu iemeslu dēļ nespēj turpināt iegūt vispārējo vidējo izglītību, būtu pieejama profesionālā vidējā izglītība (arodapmācība).

Izprotot, ka šis jautājums ir ne tikai Iestādes un Ieslodzījumu vietu pārvaldes pārziņā, bet arī valsts politikas jautājums attiecībā uz bērnu noziedzības mazināšanu kopumā, tiesībsargs aicinās atbildīgās institūcijas iesaistīties un rast risinājumu, lai Iestādē ievietotie jaunieši varētu apgūt arī profesionālo vidējo izglītību.

Papildus gan Iestādes priekšnieks, gan Vidusskolas pārstāve norādīja, ka būtiskas problēmas izglītības procesā sagādā izglītojamo bieža un ilgstoša prombūtne saistībā ar viņu konvojēšanu procesuālo darbību veikšanai un viņu klātbūtnes nodrošināšanai tiesas sēdēs. Tas negatīvi ietekmē ne tikai mācību procesa nepārtrauktu norisi un valsts pārbaudes darbu pilnvērtīgu veikšanu, bet arī apgrūtina pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvu kopumā.

Vizītes dienā prombūtnē (etapā) atradās četri izglītojamie – no 8., 9. 11. un 12. klases. Savukārt divi jaunieši (9. un 12.klases izglītojamie) vizītes laikā prombūtnē atradās jau 7 dienas, līdz ar to ilgstoši nevarēja apmeklēt skolu.

Ņemot vērā, ka Iestādē esošajiem bērniem nereti jau pirms brīvības atņemšanas, ir bijuši skolas kavējumi un mācīšanās traucējumi, ļoti būtiski ir nepieļaut skolas un mācību vielas apguves kavējumus laika posmā, ko bērns pavada Iestādē.

Lai mazinātu izglītības procesa kavējumus, tiesībsargs aicinās gan tiesas, gan procesa virzītājus rūpīgi izvērtēt nepilngadīgo personu konvojēšanas lietderību un pēc iespējas veikt visas procesuālās darbības tā, lai netiktu traucēts izglītības process.

3. Notiesāto un apcietināto jauniešu viedoklis par apstākļiem Iestādē

Saskaņā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. pantu dalībvalstis nodrošina, lai ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Šajā nolūkā bērnam tiek dota iespēja tikt uzklaustītam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.

¹³Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojums Nr. 580 "Par Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādņem 2015.–2020. gadam

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta otrā daļa nosaka, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausītam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību

Bērna viedoklis ir būtisks un to nedrīkst atstāt bez ievēribas sevišķi gadījumos, kad tas skar bērna dzīves būtiskus aspektus.

ANO Bērnu tiesību komiteja ir norādījusi, ka bērni, kuri nonāk ārkārtas situācijās, būtu jāiedrošina un jādod viņiem iespēja piedalīties savas situācijas un nākotnes perspektīvu analīzē. Bērnu līdzdalība palīdz viņiem atgūt kontroli pār savu dzīvi, veicināt rehabilitāciju, attīstīt organizatoriskās prasmes un stiprināt identitātes apziņu¹⁴.

Lai noskaidrotu Iestādē ievietoto jauniešu viedokli par apstākļiem un problēmām, ar kādām viņi sastopas brīvības atņemšanas laikā, Tiesībsarga biroja darbinieki veica pārrunas ar Iestādē esošajiem jauniešiem, kā arī veica jauniešu anonīmu anketēšanu. Kopumā tika noskaidrots 21 jaunieša viedoklis.

Apkopojot intervijās un aptaujas anketās iegūtos rezultātus, secināms, ka jauniešus visvairāk uztrauc un neapmierina šādi jautājumi:

3.1. Brīvā laika pavadīšanas ierobežotās iespējas

Vairums no aptaujātajiem jauniešiem norādīja, ka Iestādē ir ierobežotas iespējas saturīga brīvā laika pavadīšanai. Jaunieši atzīmēja, ka ļoti labprāt, atrodoties iestādē, aktīvāk nodarbotos ar sportu – apmeklētu gan trenāžieru zāli, gan nodarbotos ar dažādiem komandu sporta veidiem - basketbolu, futbolu, volejbolu u. c.

Vēl jaunieši norādīja, ka labprāt apgūtu kādu mūzikas instrumenta spēli, zīmēšanu, gleznošanu, kā arī dažādus amatnieku darbus (piemēram, galdniecību) un vēlētos iegūt transportlīdzekļa vadītāja tiesības.

Liels skaits aptaujāto jauniešu puda neapmierinātību par ierobežoto televīzijas kanālu pieejamību (tikai 5 bezmaksas kanāli). Jaunieši norādīja, ka ļoti vēlētos, lai būtu vairāk informatīvi izklaidējošie un dažādi populārzinātniskie televīzijas kanāli.

Vēršu uzmanību, ka arī CPT ir norādījis, ka fiziskiem vingrinājumiem vajadzētu būt nozīmīgai daļai nepilngadīgo ikdienas programmā. Visiem nepilngadīgajiem vajadzētu ļaut regulāri vingrot vismaz divas stundas katru dienu, no kurām vismaz vienai stundai jābūt brīvā dabā. Āra vingrošanas laukumiem jābūt plašiem un atbilstoši aprīkotiem, lai nepilngadīgie varētu nodarboties ar sportu arī sliktos laika apstākļos.¹⁵

Lai nodrošinātu kvalitatīvu fizisko audzināšanu, aicinu izvērtēt iespēju pieaicināt dažādu sporta veidu pārstāvjus, kuri varētu attīstīt sportiskās iemaņas gan individuālajos, gan komandas sporta veidos. Nepilngadīgo dalība sporta aktivitātēs un komandās var palīdzēt attīstīt viņu komunikācijas prasmes, mērķtiecību un disciplīnu, kā arī mācīt kopīgi risināt konfliktsituācijas. Kvalificēta trenera klātbūtne un apmācība, iespējams, mazinātu traumatisma risku vai nesportisku uzvedību starp jauniešiem.

¹⁴ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009) Bērna tiesības tikt uzklausītam, 126.punkts.

¹⁵ Izraksts no CPT 24. vispārējā ziņojuma, publicēts 2015. gadā. CoE, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT standarts, "Substantive" sections of the CPT's General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015 108. punkts. Pieejams: <https://rm.coe.int/1680696a9c>

3.2. Ēdināšana

Satraucošs ir apstākļi, ka visi aptaujātie jaunieši norādīja, ka Iestādes ēdiens ir negaršīgs un jauniešu vecumam piedāvāto porciju lielums nav atbilstošs. Vairums jauniešu pauda viedokli, ka gadījumā, ja nav iespēja iegādāties papildu pārtikas produktus veikalā par saviem līdzekļiem, tad nākas izjust nepārtrauktu izsalkumu. Jaunieši norādīja, ka ir dienas, kad lielākā daļa ēdiena netiek ēsts vispār, piemēram, kad tiek pasniegta zivs (zivju zupa), un pārpalikušais ēdiens tiek lietots lielos daudzumos izmests atkritumos.

Tiesībsargs izprot Iestādes ierobežotās iespējas nodrošināt ieslodzītajiem cita veida ēdināšanu, tomēr situācijā, ja ilgtermiņā tiek novērots, ka atsevišķās dienās, ieslodzītie jaunieši neēd pasniegto ēdienu un tas ir jāizmet atkritumos, būtu izvērtējama pasniegtā ēdiena kvalitāte. Ēdiena izmešana atkritumos ir ne tikai nesaimnieciska rīcība, bet arī nav atbalstāma no ētikas normu viedokļa. Turklāt jāņem vērā, ka ne visi jaunieši var atļauties nopirkt sev papildu ēdienu veikalā, līdz ar to būtiski ir nodrošināt, lai Iestādē pieejamā ēdināšana ir ne tikai atbilstoša normatīvajos aktos noteiktajām uztura normām (kalorijām), bet arī ir baudāma pēc garšas un ir daudzveidīga.

3.3. Savstarpējā vardarbība

No aptaujas anketās norādītās informācijas pārlicinoši izriet, ka jaunieši samērā bieži saskaras ar citu ieslodzīto vardarbību, kā arī paši mēdz būt vardarbīgi pret citiem. Informācija par ieslodzīto savstarpējo vardarbību izriet arī no ziņojumiem par ieslodzītā disciplīnas pārkāpumiem.

Viens no bērna tiesību pamatprincipiem, no kura izriet pārējās bērna tiesības, ir bērna tiesības uz attīstību¹⁶. Bērna tiesības uz attīstību tiek apdraudētas gan gadījumā, ja bērns cieš no vardarbības, gan gadījumā, ja bērns izturas vardarbīgi, tādēļ vardarbības izskaušana ir nozīmīgs jautājums bērnu tiesību nodrošināšanai.

Saskaņā ar Latvijai saistošiem starptautiskajiem¹⁷ un nacionālajiem tiesību aktiem¹⁸ ikvienam bērnam ir tiesības būt drošībā, tiesības tikt pasargātam no cietsirdīgas izturēšanās. Šīs tiesības ir absolūtas, tās nav pakļautas nekādiem ierobežojumiem un ir īstenojamas neatkarīgi no tā, kur bērns atrodas.

Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinu nodrošināt dažāda veida pasākumus, kas veicinātu un attīstītu notiesāto jauniešu prasmes un spējas risināt konfliktus un nesaskaņas sociāli pieņemamā veidā.

Papildus vizītes laikā tika konstatēts, ka lielākai daļai darbiniekiem uz formas tērpa nebija uzšuves ar vārdu un uzvārdu. Darbinieku identifikācijai ir īpaši svarīga preventīva loma, ieslodzījuma vietas darbinieku vardarbības novēršanā, kā arī tā viennozīmīgi atvieglo un paātrina izmeklēšanu necilvēcīgās izturēšanās vai sliktas attieksmes gadījumos. Arī pārrunās ar ieslodzītajiem jauniešiem Tiesībsarga biroja darbinieki konstatēja, ka jaunieši nezina darbinieku vārdus, ko varētu novērst, ja pie formas būtu uzšuves, kas ļautu darbiniekus identificēt.

¹⁶ ANO Bērnu tiesību konvencijas 6. panta otrā daļa: „Dalībvalstis nodrošina bērna izdzīvošanu un attīstību maksimālā iespējamā apjomā.” Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.pants: „Katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.”

¹⁷ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pants: „Nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.”

¹⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 9. panta otrā daļa: „Pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizkart viņa cieņu un godu.”

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 25. panta pirmo daļu ar šo atzinumu pārbaudes lietas izskatīšana ir pabeigta. Pārbaudes lietā ir konstatētas nepilnības tiesiskajā regulējumā attiecībā uz bērnu ievietošanu disciplinārajā un sodu izolatorā. Vienlaikus konstatēti trūkumi tiesībsargājošo iestāžu darbībā, nesamērīgi ilgi turot bērnu policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatorā, procesuālo darbību veikšanai.

Esam pateicīgi Iestādes priekšniekam, kā arī pārējiem Iestādes darbiniekiem par veltīto laiku un atsaucību informācijas sniegšanā vizītes laikā, kā rezultātā sadarbība bija konstruktīva un uz bērnu tiesību standartiem orientēta. **Lūdzam iepazīties ar atzinumu un tajā sniegtajām rekomendācijām, un līdz 2021. gada 11. janvārim informēt tiesībsargu par rekomendāciju izpildi, kā arī par plānotajām aktivitātēm to izpildei.**

Ar cieņu
Tiesībsargs

Juris Jansons

Zanda Rūsiņa, 67201405
zanda.rusina@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu